

СТАНОВИЩЕ¹

от проф. дн Валентина Миленкова, ЮЗУ „Неофит Рилски“
(*научна длъжност, научна степен, име, фамилия, образователна/научна институция*)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по Философия с дисертационен труд на тема: „Етични основи на взаимодействието човек-природа“, представен от Леони Овербеек, докторант в катедра „Логика, етика и естетика“ Философски факултет с научен ръководител: проф. д-р Николай Михайлов

I. Оценка на качествата на дисертационния текст

Темата на дисертационния труд е много актуална и значима, предвид различните екологични кризи, които светът изживява и които в условията на глобализация, все по-натрапчиво налагат констатацията, че климатичните промени и световните катаклизми застрашават съществуването на природните екосистеми, част от които е и човешкото общество. Хората все още не са склонни да проявяват проекологично поведение и да участват осъзнато в кампании за опазване на природата. Екологичното гражданство означава повишаване на сензитивността и нивото на ангажираност към околната среда, но малко са хората, които го споделят. Дисертационният труд е насочен към изследване на взаимодействието на човека с природата и поемане на отговорност за последствията от това взаимодействие, чиито главни характеристики са етичност и уважение. Подчертава се, че уважението е основоположна ценност, върху която почива отговорността към живота и начините за неговото запазване.

Теоретичните източници по темата са проучени задълбочено и изчерпателно. Докторантката познава публикациите и изследванията на авторите, които работят в полето на философската екология, екологичното гражданство и етичното отношение към природата и природния свят. Познаването на публикациите в проблемното поле и получената информация са отразени в цялостната теоретична концепция на дисертационния труд, както и в изследователската визия, че човечеството не е нещо отделно или над природата, рефлектиращо в поемането на отговорност, а че е част от природата и ѝ въздейства посредством ползването на технологии.

Проследени са жизнените истории на двата свята, които в настоящия момент съществуват: на „имащите“ и „нямащите“, наречени първи и трети свят. Техните битности формират и хабитусите им към живота и природата. В първия свят, хората считат определени неща за даденост, като достъп до енергия, под формата на електричество или петролни деривати за захранване на всичко от забавление и приготвяне на храна до придвижване от място на място. В третия свят хората са щастливци, ако имат чиста вода и канализация. В този контекст докторантката констатира, че да поискаш етично взаимодействие с природата от тези, които се борят да оцелеят, е може би част от немислимата привилегия, която пребиваващите в първия свят имат. На тази основа Леони Овербеек проблематизира, че първото етично взаимодействие е това да се осъзнае как може да бъде адресирано неравенството на живота.

Подчертава се, че липсата на разбиране, че екстремните климатични събития са последствия от отказа за намаляване на въглеродните емисии и замърсяването, означават абдикиране от отговорност. В анализа се показва, че етичното поведение към околната среда означава връзка между артикулацията на ценности и практиката, т.е. действията на хората. Това всъщност е и основният изследователски въпрос: Ако хората трябва да взаимодействат етично с природата, как изглежда това взаимодействие и защо е важно за нас да действаме етично спрямо това, което мнозина смятат за безлична сила?

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на становището – 2-3 стандартни страници

Разсъждавайки върху отговора на основния изследователски въпрос в дисертацията, докторантката задълбочено разглежда двете концепции за суверенитет и етична отговорност.

Жак Дерида развива своята концепция за суверена, който е над закона, тъй като е законотворец и изпълнител в политически план. По отношение на индивидите, всяко лице се счита за суверен в определена област; има индивидуален суверенитет, свободна воля и права. Дерида представя вродения стремеж на човечеството към суверенитет, който води до формирането на антропоцентрични ценности и до това, че човечеството има специален статут. В същото време човечеството се бори с желанието си да бъде суверен или да абдикира от суверенитета, като го представи на правителството, при условие, че е защитено от опасностите посредством този суверенитет. Докторантката обобщава, че позицията над закона би имала лоши последици. Затова суверените хора трябва да имат етично и морално поведение към природата и неговата арена включва три области: у дома, на работното място, в публичния сектор.

В дисертацията е разгледана и теорията на Ханс Йонас, която има ключово значение, и е фокусирана върху формирането на нова етика, базирана на императива на отговорността. Императивът на отговорността е задължение, което да гарантира, че ще има бъдещ живот и зависи от хората, заради силата им, която притежават посредством технологията. Екологичната етика се отнася до задължения, ценности и подкрепящи действия към естествения свят, както и чувство за отговорност към земята и другите същества, които обитават пространството.

Комбинирайки стремежа към суверенни решения и законодателство, с отговорността за настоящето и бъдещето на живота, Леони Овербеек стига до извода, че основното отношение, което ще го въплъти и капсулира в областта на екологичната етика, е уважението. Подчертава се, че уважението има всеобхватен характер, това е не само себеуважение, това е уважение към другите хора, към природата, към неодушевения свят и всички явления, защото всички те в своята цялостност са важни и имат роля в света. Направен изводът, че споделяйки този тип нагласа, човек може да промени разрушителните си навици и потребителските избори, които прави.

В следствие на направения анализ са получени поредица от нови разсъждения, класификации, осмисляне на теми, които имат отношение към взаимодействието на човека и природата и отношението на човека към света, в който живее, към неговото настояще и бъдеще.

– *Библиографска осведоменост*

Докторантката е показала много добро ниво на познаване на литературата по темата на дисертацията, както и на различни подходи, концепции, и идеи, което показва отлични умения за работа със съществуващата информация.

– *Съобразяване с композиционните изисквания към дисертационния текст*

Дисертационният текст е напълно съобразен с композиционните изисквания. Той е в обем 170 стр. и е структуриран в: увод, три глави, заключение, библиография.

Добавени са и Справка за научните приноси и публикациите на докторантката.

Дисертационният труд се отличава с отлични езиково-стилови качества и е в съответствие с книжовните граматични, правописни и пунктуационни норми. Стилът е ясен и частите са логически обвързани, в изложението се привежда разнообразен доказателствен материал и са формулирани изводи и обобщения.

– *Оценка на съответствието на текста на автореферата с текста на дисертационния труд*

Авторефератът напълно съответства в съдържателно отношение на дисертационния труд и отговаря на изискванията за неговото представяне.

II. Приноси на дисертационното изследване

- *Характер на приносите: новост за науката (нови теории, хипотези, методи и др.); обогатяване и критически анализ на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката, реализиран ефект;*

Приносите на дисертационното изследване мога да определят като обогатяване и критически анализ на съществуващи знания. Приносите са базирани върху достоверна информация, получена чрез коректно избрани методи и тяхното адекватно и обективно прилагане. Приносите са свързани с реализираната изследователска работа, отразявайки цялостната концептуална авторска визия.

- *Оценка на приносите в дисертационния труд и на публикациите по него;*

Приемам направената самооценка на приносите на дисертационния труд и я оценявам като напълно коректна и обективна, съответстваща на дисертационния труд.

Представени са 3 публикации, които са излезли в дигиталното пространство. Публикациите са по темата на дисертацията и представят отделни страни от провежданото дисертационно изследване, базирайки се на получените резултати от използваните методи.

– *Оценка на възможностите за използване на получените резултати.*

Дисертационният труд е базиран на реални събития и проблеми. Цялостната информация произтича от задълбочения анализ и синтез, допринасяйки за диалог относно екологичната етика. Направените изводи, отнасящи се до етиката на уважението, я разглеждат не просто като теоретична конструкция, а като подход, въз основа на който се разрастват различни движения по света. В практически план, докторантката е дала своя принос към екологичното гражданство и проекологичното поведение, чрез създаването на център, в който се отглеждат 12 семейства пчели, допринесла е с написване на доклади, провеждане на семинари за българското пчеларство и др.

III. Бележки и препоръки

Дисертационният труд е разработен на високо теоретично равнище, с разнообразна информация, получена от авторски изследвания и от използване на вече съществуващи анализи, теории и информация.

Нямам препоръки и бележки за доусъвършенстване на текста.

Препоръчвам дисертацията да се публикува като монография предвид интересните анализи и голямата ангажираност и авторска отговорност по темата.

IV. Публикации и участия в научни форуми

Представените 3 публикации са в съответствие с изискванията.

Изпълнени са изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ за апробиране и оповестяване на резултатите от изследването според чл. 5, т. 5 и са покрити минималните национални изисквания по чл. 63, ал. 1, т. 4 и чл. 69, ал. 3

V. Заключение

Дисертационният труд „Етични основи на взаимодействието човек-природа“ показва, че докторантката Леони Овербеек притежава задълбочени теоретични знания и умения за изследователска работа. На тази основа, убедено давам своята **положителна оценка** на представения дисертационен труд и **предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** по Философия на Леони Овербеек, докторант в катедра „Логика, етика и естетика“ на Философски факултет с научен ръководител проф. д-р Николай Михайлов.

Дата: 22.02.2024

Рецензент: проф.дн Валентина Миленкова